

TÜRKİYE NOTLARI

— FİKİR, TARİH, KÜLTÜR —

MİLLİYETÇİLİK ÇAĞINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI

YAPISAL BİR ANALİZ

ÖNER BUÇUKCU | ŞENER AKTÜRK | MEHMET ÖZKAN | YAŞAR SARI | MURAT ÇEMREK

İ. YASİN KILINCARSLAN | HÜSREV TABAK | NAİL ELHAN | SEGÂH TEKİN | NURİ SALIK

CÜNEYT ÖZŞAHİN | KURTULUŞ KAYALI | ALİ KALIRAD | UĞURCAN GÜNGÖR

KAAN DEVECİOĞLU | ABDÜLAZİM ŞİMŞEK | KAAN EMİNOĞLU

M. SAFA KARATAŞ | MUSA GÜNERİGÖK | H. İBRAHİM KAYA

9 772651 310050

#5-6

YIL:1 SAYI: 5-6

HAZİRAN-TEMMUZ-AĞUSTOS 2019

FİYATI: 15 TL

İKİ AYDA BİR YAYIMLANIR

ULUSLARARASI SİSTEMDE TÜRKİYE'Yİ KONUMLANDIRMAK

Mehmet Özkan

Türk dış politikası çalışanlarının önünde en temel sorulardan bir tanesi Türkiye'nin uluslararası sistem hiyerarşisinde nasıl sınıflandırılabileceği meselesidir. Türkiye'de siyaset yapıcılarının söylemine bakıldığında kullanılan dil, özgüven ve ilgilendiği konular açısından bakılırsa Ankara'nın aslında küresel bir güç olduğu algısı hemen oluşabilir. Fakat, Türkiye'nin üst düzeyden kurduğu dile rağmen küresel siyasette gerek ajanda yapımında gerekse gelişmeleri şekillendirme açısından tam anlamıyla bir küresel güç olmadığı da bir gerçekliktir. Literatüre bakıldığı zaman Türkiye'yi "bölgesel güç", "yükselen güç" veya "orta büyüklükteki güç" olarak tanımlamaların olduğu görülecektir. Fakat ne yazık ki bu tanımlamaların hiçbirisi Türkiye'nin güç ve etkisini tam olarak yansıtmamaktadır. Peki Türkiye'yi nasıl tanımlamak lazım? Türkiye uluslararası sistemde nasıl tanımlanmalıdır?

Genel olarak bakıldığı zaman Türkiye'yi uluslararası sistemde tanımlamak çok kolay değil. Türkiye ufku/vizyonu ile güç potansiyelinin bir türlü denkleşmediği, imparatorluk mirası dolayısıyla psikolojik özgüveni hem yüksek hem de kırılabilir; fakat uluslararası anlamda bir statü isteyen, kendisinin ciddiye alınmasını isteyen bir aktör konumundadır. Dışarıdan bakıldığı zaman ise Türkiye yer yer öngörülemeyen hamleler yapan, hatta bazı dış politika kararlarının birbirine ters olduğu düşünülen; yıllardır batının parçası ama batılı olmayan bir ülke konumundadır. Dolayısıyla Türkiye'yi konumlandırmak hem Türkiye'deki uzmanlar hem de dışarıdan bakanlar için çok da kolay gözükmemektedir.

Soğuk savaş döneminde uluslararası sistem hiyerarşisi son derece netti. Ülkeler buldukları kamp içerisinde lider ülkenin ekseninde politikalar üretmeye ve ancak sistem içi çıkar hesapları yapmak zorundaydılar. Soğuk savaşın bitmesiyle beraber 1990-2000 arası önce Amerika Birleşik Devletleri'nin süper güç olduğu vurgusu arttı, sonrasında ise ABD hegemonyası kırılmaya başladı. Amerika'nın küresel ekonomik ve sosyal etkinliği sorgulanma-

ya başlayınca güç temerküzünü sağlamaya çalışan ve uluslararası sistemden daha fazla pay isteyen bir devletler grubu daha görünür hale geldi.

Küresel Hiyerarşinin Yeniden Yapılandırılması Çabaları

2000'li yılların başından itibaren batı hegemonyası ciddi şekilde uluslararası sistemde sorgulanmaya başlamıştı. Özellikle Birleşmiş Milletler'de reform yapılması ve uluslararası ekonomik düzenin daha adil hale getirilmesi konuları tartışmanın ana öğeleriydi. BRİCS turu yapılanmalar tam da bu dönemde ortaya çıktı ve yavaş yavaş kendisini kurumsallaşmaya başladı. Türkiye özellikle 2002 yılından itibaren dış politikada daha aktif bir döneme girmiş olmasına rağmen, ABD'nin Irak'ı işgali, Kıbrıs'a yönelik Kofi Annan'ın çözüm çabaları, AB ile ilişkiler, ülke içindeki kronik sorunlar Ankara'nın bu küresel trendi kaçırmasına sebep oldu. Dolayısıyla Türkiye 2000'li yılların ilk yarısında ne BM'de reform yapılması tartışmalarında aktif rol alabildi ne de küresel ekonomik gruplaşmaları yakından takip edebildi. Bununla beraber BRCİŞ türü yapılanmalar daha çok batı dışı yapılar olduğundan, Türkiye'nin de batı sisteminin parçası olmasından dolayı hiç bir ülke Türkiye'nin bu tür yapıların parçası olmasına sıcak bakmadı. Dolayısıyla Türkiye, yükselen güçlerin gruplaşma trendini hem iç sebeplerden hem de yapısal dış sebeplerden dolayı kaçırdı.

Türkiye ancak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2018 yılı sonuna doğru Johannesburg şehrindeki BRİCS toplantısına katılması ve özellikle de Türkiye'nin BRİCS'e üye olma isteği, bir anda Türkiye'nin yeni bir arayışa girdiği intibayı oluşturdu. Türkiye'deki BRİCS tartışmalarına bir katkı yapmayı amaçlayan her yazı, en temelde BRİCS'le ilgili bir çerçeve sunmalıdır. BRİCS aslında küresel sisteme meydan okuyan güçlü bir grup olamayıp, aksine yeni düzen arayışlarına kısmen ket vurmuş bir yapılanmadır.

En temelde BRİCS oluşumu iki binli yılların başında küresel ekonomik ilişkilerde yaşanmaya başlayan eksen kaymasına yönelik bir tür ad koymadır. Hatırlanabileceği gibi 2000'li yılların başında uluslararası siyasal sistemde reform tartışmaları artmıştı. 2004 yılında dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın sunduğu rapor, küresel sistemdeki dönüşümün bir yansıması olarak BM Güvenlik Konseyi'nde reform öneriyordu. Japonya, Almanya, Hindistan ve Güney Afrika gibi ülkelerin öncülük ettiği reform hareketi o dönem çok çabalamalarına rağmen veto hakkına sahip ülkeleri ikna edemedi. Aynı dönemde ekonomik anlamda batı dışı alternatif örgütlemeler öne çıkmaya başladı. İBSA Diyalog Formu denilen ve Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika'nın oluşturduğu kıtalararası 'ekonomik' grup 2002 yılında kuruldu. Asıl amacı, dönüşen küresel ekonomiden daha fazla pay alma ve kısmen de siyasal anlamda batı sisteminde daha fazla söz sahibi olmaktı.

2000-2010 arasında yoğun bir şekilde yaşanan Batı dışı alternatif sistem arayışları ve bu çerçevede oluşan talep ve gruplaşmalara Batı ilginç şekilde daha reformist bir cevap verdi. G-7'lerden oluşan gayri resmi ekonomik grubu G-20'ye genişleterek küresel sisteme daha fazla katılım isteyen ülkeleri ekonomik dönüşüm tartışmalarının içine çekerken; siyasal anlamda dönüşüm talebinin önünü kesmiş oldu. Fakat aynı dönemde bizatihi Batı-merkezli ekonomik sistemin temel aktörlerinden olan Goldman Sachs tarafından yapılan tanımlamalarla (BRİCS, CIVETS vb.) küresel ekonomik sistemde varlığını hissettiren ülkelere daha fazla 'alan' açılmış oldu. BRİCS işte tam da bu süreçte doğmuş, Batı dışı ekonomik anlamda güçlü ülkelerin toplandığı gayri resmi bir forumdan ibarettir. Özellikle Çin gibi bir devin BRİCS içinde olmasını çoğu uzman aslında Çin'in Batı dışı ülkelere ekonomik anlamda nüfusunu genişletmesi olarak görmüştür.

BRİCS küresel anlamda siyasal yenden yapılanmaya en az katkı yapmış kuruluşlardandır, çünkü her üye ülke için

BRİCS çok farklı bir anlama gelmektedir. Hindistan için BRİCS tamamen bir ekonomik alanı genişletme amacı taşıırken; Çin için Batı dışı her türlü oluşumda Batı'yı korkutmadan var olma amacını taşır. Güney Afrika Cumhuriyeti için BRİCS, Afrika adına küresel yeniden yapılanmada kendine yer açma ve Afrika'yı küresel alanda temsil etmeyi ifade ederken; Brezilya için küresel sistemde Latin Amerika adına söz söyleyebilme tekeli eline alabilmektir. Hem Afrika hem de Latin Amerika'da, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Brezilya'nın kendi kıtalarını temsili konusunda bir mutabakat olmayıp, ciddi şekilde liderlikleri sorgulanmaktadır. Bir örnek olarak kısmen bu yüzden Meksika, 2013 yılında MİKTA adı verilen ve Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya'dan oluşan yeni bir oluşum kurmuştur. Afrika'da ise Nijerya, Etiyopya, Senegal ve Mısır gibi ülkeler Güney Afrika'nın kıta adına liderlik söylemini asla kabul etmemişler ve hep bunu vurgulamışlardır.

Türkiye ve Yükselen Güçler

Türkiye için BRİCS konusu geç kalınmış bir adımdır. Eğer Türkiye, 2002'den beri çeşitlendirdiği dış politikasında İBSA, BRİCS gibi yapılanmalara biraz öncelik verebilseydi belki de bugün BRİCS söyleminden en fazla yaralanan ülkelerin başında Türkiye gelebilirdi. Fakat Türkiye'nin AB üyelik süreci ve Batı-merkezli bütün kurumlar içerisinde yer alması, Batı dışında yükselen ülkeler gözünde Türkiye'nin hep Batı'nın parçası olarak görülmesine yol açmıştır. Hatta ilk başlarda Türkiye'nin Batı-dışında yaptığı dış politika açılımları 'kalıcı' değil, geçici bir tür 'ekonomik' açılım olarak görülmüştür. Zamanla Ankara'nın Batı dışındaki bölgelere yönelik dış politikasının kalıcı, samimi ve en önemlisi oyun kurucu olduğunu fark eden BRİCS ülkelerinin Türkiye'ye bakışı değişmeye başlamıştır. Fakat yine de bu algı bütün BRİCS ülkelerinde hakimdir, sadece Rusya coğrafi

olarak yakın olduğundan Türkiye'nin Batı içinde kalarak dış politikada yaptığı yeni açılımları yakından takip etmiş ve Türkiye'yi kısmen farklı bir kategoride değerlendirmeye başlamıştır. Ankara'nın tarihsel olarak Batı kampında olması dolayısıyla Brezilya, Güney Afrika, Hindistan ve hatta Çin'in Türkiye'ye yönelik yeni bir bakış açısı geliştirmesi mümkün olmamıştır. Bu yaklaşım ilgili ülkelerin akademisyenleri ve gazetecilerinde son derece etkindir.

Türkiye hakkındaki küresel düzeydeki bu algıya rağmen, Ankara uluslararası yeni sistem tartışmalarına çok büyük katkılar yapmıştır. Ankara'nın sadece Somali vb. gibi ülkelerde uyguladığı başarılı dış politika değil; aynı zamanda Brezilya ile beraber İran Nükleer Krizine yönelik 2010 yılında yaptığı Tahran Anlaşması gibi müdahalelerle küresel anlamda sorun çözmeye tekelinin sadece Batılı ülkelerde olduğu algı ve olgusunu kırmıştır. Sırf Batının sorun çözmeye tekeli kırıldığı için Batılı ülkeler, 2014 yılında aynı şartlarda bir anlaşmayı kabul etmelerine rağmen, hiddetle Tahran Anlaşması'na karşı çıkmışlardır. Türkiye-Brezilya öncülüğünde yapılan Tahran Anlaşması ileride Batı tekelinin siyasal anlamda kırıldığı ilk örneklerden birisi olarak tarihteki yerini alacaktır.

Ankara 2002'den beri küresel sistem arayışlarına fazlasıyla katkı vermiş fakat uluslararası arenada hakkettiği kredi ve tanınmayı (recognition) alamamıştır. Bugün için en temel ihtiyaç, Türkiye'deki üniversiteler, araştırma merkezleri ve akademik camianın Türkiye ve BRİCS ülkelerinin ortak ve farklı noktalarını daha iyi anlamak için karşılaştırmalı çalışmalar yapması ve Türkiye'yi küresel sistem ve dış politika analizinde yeni bir yaklaşımla analiz etmeleridir. İlla da bir kurumsal bağımlılığa ihtiyaç varsa Türkiye'nin halihazırda üye olduğu MİKTA daha etkin bir şekilde kullanılabilir. Bu çerçevede Türkiye, BRİCS'e üyeliği için çabalamak yanında BRİCS ülkeleri ile ikili siyasal ilişkileri çok daha ileri bir seviyeye taşıyabilecek bir ilişki kurabilir. İkili ilişkileri çeşitlendirmek ve

TÜRKİYE NOTLARI

özellikle küresel ortak konular etrafında 'siyasal' işbirlikleri yapmak uzun vadeli olarak Türkiye'nin çok büyük kazancı olacaktır. BRİCS'in küresel sistemdeki en büyük başarısı, grupsal olarak ağırlığından ziyade, grup üyelerinin ikili ilişkilerini yıllardır her alanda derinleştirme çabalarıdır. Türk dış politikasının en eksik alanlardan birisi olan Türkiye'nin BRİCS ülkelerine yönelik politikasını artık yeni süreçte tekrardan ciddiyetle ele alma vakti gelmiştir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Güney Afrika'da katıldığı 10. BRİCS Zirvesini bu açıdan tarihi bir fırsat olarak görmek lazım. Yoksa Türkiye'nin BRİCS'e yaklaşımı, yıllar önce Ankara'nın aniden keşfettiği ve çok tartıştığı Şangay İşbirliği Örgütü'ne yaklaşımı gibi araçsal olmanın ve pazarlık gücünü söylemsel anlamda artırmanın ötesine geçemeyecektir.

Yarı- Aktör (semi-actor) Olarak Türkiye

Türkiye'nin özellikle 2015 sonrası dış politikasının ana omurgasının neredeyse sadece Suriye meselesi ve onun yan etkilerinden oluştuğu artık bir gerçekliktir. Bu durum elbette ülke içinde yaşanan 15 Temmuz 2016 başarısız darbe teşebbüsü ve terörle mücadelenin daha önemsiz konular olduğu anlamına gelmesin. Hatta tam aksine özellikle terörle mücadele konusunun da PYD/YPG üzerinde Suriye meselesiyle iç içe geçtiği herkesin malumu. Suriye meselesi Türk dış politikasında yapısal anlamda çok ciddi bir realiteyi göstermiştir. Özellikle Suriye'deki krizin derinleşip çetrefilleşmesi ile bölgedeki yapısal değişim ve dönüşümleri şekillendirme noktasında Türkiye'nin tek başına oyun kurucu bir role sahip olmadığının farkına varmasını sağlamıştır.

Bu anlamda Türkiye'nin Suriye üzerinden yaşadığı tecrübe göstermiştir ki, Ankara hâlâ bölgesindeki olaylar karşısında bir tür yarı-aktör konumundadır. Yarı-aktör tanımlamasına konu olan ülke; tek başına bir sorunu çözemediği gibi, onun desteğini almayan bir çözüm de muhtemelen başa-

rıya ulaşamaz. Türkiye, bugün için Suriye konusunda vazgeçilmez ama olayları tek başına şekillendiremeyen bir aktör pozisyonundadır.

Kurumsal Yapılanma ve Yeni Vizyon Gerekliliği

Türk dış politika yapımına yeni bir siyasal perspektif verme vakti gelmiştir. Bu yeni siyasal perspektif eğer kurumlar düzeyinde yeniden yapılanmayı sağlam bir zemine oturtabilirse önümüzdeki on yıllarda yeni Türk dış politikasının başarısını doğrudan belirleyecektir. Yeni bir siyasal sisteme geçtiğimiz bu dönemde devletin kurumsal yapılandırılması yeniden tartışılırken üzerine en çok düşülmesi gereken konuların başında dış politika yapımı, oluşumu ve uygulaması geliyor. Türkiye'de hemen herkes dış politika konularında konuşur, fakat çoğunun konuşma düzeyinin genel geçer klişelerden öteye geçmediğini özellikle vurgulamak gerekir. Gerçekten yeni bir Türkiye ve yeni bir siyasal sistemden bahsedeceksek bizi doğrudan ilgilendiren konuları da bütün açıklığıyla konuşmamız, tartışmamız ve yeniden yapılandırmamız gerekir. Türk dış politikasının söylemsel anlamda ahlaki durusu her zaman takdiri hak eder fakat arazideki uygulaması çok büyük bir kriz içerisindedir. Kurumlar arası kimya uyuşmazlığı, kıskançlıklar, kifayetsiz muhterislerin kendi konumlarını her şeyin üstünde görmeleri ve orta kademe yönetici krizi dış politikada uygulama alanında yaşanan fakat 'kol kırılır yen içerisinde kalır' mantığıyla kimsenin konuşmadığı konulardan sadece bazılarıdır.

Türk dış politikasını hem akademisyen olarak uzun yıllar yakından inceleyen hem de işin pratiğinde bulunmuş birisi olarak, Türkiye'de dış politika yapımında görünen en temel sorunun arazi ile merkez arasındaki bağlantının ya hiç olmamasından ya da çok az olmasından kaynaklandığını söyleyebilirim. Karar alma mekanizmasına araziden ya da alandaki kurumsal yapılardan gelen bilgiler dış politika yapımını asla sis-

temselsel olarak değil, ancak ve çoğu zaman kazara sporadik bir biçimde etkilemektedir. Bu durum yurtdışında TİKA, YTB, Yunus Emre ve Maarif Vakfı'nın da devreye girmesiyle en çok temsilciliği bulunan ülkelerin başında gelen ülkemizin arazi-merkez arasındaki ilişkiyi yeniden düzenlemesine işaret etmektedir. Dış politika asıl olarak bilgi ve sağlıklı bir şekilde yerel/bölgesel siyasi-ekonomik dinamikleri okuyarak yapılır. Arazideki kurumlardan ne derece sağlıklı bilgi geldiği veya gelenlerin ne kadar merkezdeki karar mekanizmasını şekillendirdiği konusunda sağlıklı bir tartışma yapmanın zamanı gelmiştir. Bu eksikliğin kurumsal yapılardan mı yoksa sistemsel bir sorundan mı kaynaklandığı meselesi üzerine de özellikle yoğunlaşılmalı, Cumhurbaşkanlığı Sisteminde dış politika kurumlarının işleyişi, rolü ve katkısı yeniden tartışılmalıdır. Aksi halde yurtdışında açılan kurumsal temsilcilikler bir süre sonra bir değer olmaktan çıkıp bir yük haline gelecektir. Rolü ve misyonu net olmayan bütün yurtdışı ofisleri her zaman için bir yüküdür.

Genişleme Bitti, Derinleşme Şart

Yukarıdaki konuyla bağlantılı olarak, yeni dönemde Türk dış politikasının ana odağı 'derinleşme' olmalıdır. Büyük oranda 'açılım' misyonuyla yürütülen dış politikada eğer yeni dönemle birlikte yeni bir vizyon olarak 'derinleşme' ana eksen olarak alınmazsa dış politika yapımına katkı veren kurumlar rutinleşip, statükoculaşacak ve sonuçta 'açılım çıkmazı' denilen bir yola girecektir. Bunun sonucu, öncü ve on alıcı yaratıcılığın bitmesi, kurum için küçük hesaplar ve en kötüsü kişisel hesaplamalardır.

Yeni dönemde yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararnameleleriyle beraber başta Dışişleri Bakanlığında bazı konular olmak üzere birçok konu yeniden yapılandırılmıştır. Buna rağmen kanaatimce hala bazı noktalar eksik kalmıştır. Dışişleri Bakanlığında

aynen Amerika'da olduğu gibi her kıta (Afrika, Latin Amerika, Ortadoğu, Asya, Avrupa, Balkanlar vb) için birer Dışişleri Bakan yardımcısı tayin edilmeli ve ilgili siyasi bakan yardımcısı gerekirse vaktinin çoğunu sorumlu olduğu bölgede geçirmelidir. İlgili bakan yardımcısı bölgesinde bütün dış politika kurumları arasındaki koordinasyon ve bilgi paylaşımından sorumlu olmalı ve var olan imkanları daha etkin ve kalıcı sonuçlar için kullanılmalıdır. Eğer bu yapılabilirse ilk başta bahsettiğim arazi-merkez arasındaki kopukluğun giderilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Eskiden onur duyarak konuşulan Dışişleri Bakanımızın dünyada kriz bölgelerine en çok seyahat eden bakanlardan birisi olması mevzuu artık anlamını yitirmiştir.

Yeni dönemde ideal olan bakanın dünyanın farklı bölgelerindeki en kritik toplantılara katılması ve diğer ikincil bütün toplantılara bölgeden sorumlu bakan yardımcısının katılmasıdır. Bazen haftada birkaç kıtaya gitmesi gereken bir bakanın bütün konulara derinlemesine hakim olmayacağı doğal ve insani olup; yeni dönemde bakanın Türkiye'nin ağırlığını en üst perdede tutan kritik toplantılara katılması ve merkezden dış politikanın derinleşmesini külliye ile koordineli bir şekilde şekillendirmesi büyük faydalar sağlayacaktır. Yeni dönemde dış politika açısından en üst düzey yöneticiler için temel felsefe az fakat etkili yurtdışı teması olmalıdır.

Yeni dönemde dışişlerindeki bu yeni yapılanma yanında diğer dış politika kurumları da kendisini yeniden yapılandırmalıdır. Örneğin TİKA artık ülke-merkezli bir yaklaşımdan ziyade bölgesel ofis mantığına geçmeli ve bölgesel bir yaklaşımla faaliyetlerini şekillendirmelidir. Aslında TİKA bölgesel ofis mantığını bazı bölgelerde uygulamıştır fakat bunun siyasal perspektifi ve kurumun çalışma pratiğine yansımada halen eksikler bulunmaktadır. Bölgesel yaklaşımın en büyük faydası, ülkeler arası bağı yakından görme olanağı sunmasıdır. Gerektiği zaman aynı bölgede bulunan sorunlu ülkeler arasında ortak noktalar üzerine projeler üretilebilir ya da ihtiyaç duyulması halinde arabuluculuk gibi kü-

TÜRKİYE NOTLARI

resel barışa katkı sağlayacak konulara alt-yapı sağlanır. Sağlık sorunları, göçmenler, ekonomik geri kalmışlığın körüklediği iç çatışmalar vb konularının çoğu kısa sürede bölgeselleşmektedir. Bu durum TİKA dahil bu konuda çalışan kurumların yeniden yapılandırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

Yine aynı şekilde son dönemde hızla büyüyen Maarif Vakfı'nın orta ve uzun vadede eğitim kurumlarını nerelerde yoğunlaştırması gerektiği sorusu doğrudan ülkenin bölgesel stratejileriyle beraber yürümlü ve hem bakanlık hem de TİKA ve Yunus Emre'nin politikalarıyla paralel olmalıdır. Aslında bu konularda pratikte ciddi bir işbirliği çabası olmasına rağmen, arazi-merkez arasındaki bağın yeteri kadar güçlü olmamasından dolayı genel bir stratejiden ziyade geçici yaklaşımların hakim olduğunu konuyla yakından ilgilenenler fark edecektir.

Türkiye'de dış politikanın yeniden yapılandırılması anlamında diğer bir mesele Ankara'daki her kurumun, bakanlığın veya kuruluşun aslında kendince bir dış ilişkilerinin olmasıdır. Bu durum dış politikayı çeşitlendirme ve katkı verme anlamında olumlu olsa da sağlıklı değildir ve sürdürülebilirliği konusunda sorunlar barındırmaktadır. Öncelikle çoğu kurum aslında iyi niyetle dış ilişkileri önemsemekle beraber; çoğunun faaliyetleri için 'genel dış politikada nereye karşılık gelmektedir' sorusu havada kalmaktadır. Bu konudaki koordinasyon en iyi bir şekilde Dışişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak bölgesel siyasi bakan yardımcılıklarının koordinasyonunda çözülebilir.

Türk dış politikasında gözden geçirilmesi ve sistemleştirilmesi gereken bir başka dış politika aktörü ise yurtdışında faaliyet gösterecek sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu tür kuruluşlar çoğu zaman devlette bir muhatap bulamamakta ve edindiği bilgileri, gözlemleri ve tecrübeyi paylaşamamaktadır. Sivil toplum konusunda devletin bir tür koordinasyona ya da kontrole girmemesi sivil alanı devletleştirmemesi adına son derece önemlidir. Bununla beraber sistemsel anlamda bilgi alışverişinin olması bir

mekanizmanın kurulmasını şart kılmıştır. Bu konuda Külliye'de oluşturulan kurullar önemli bir rol oynayabilir.

Kurumsal yapılanmayla beraber artık yeni Türkiye'de "Diplomat kimdir?", "Diplomasi nedir?" sorularını da yeniden tartışmamız gerekmektedir. Dünyada artık diplomasi sivil alana kaymaktadır. Dünyanın çoğu yerinde siyasetçiler işleri informal bir şekilde yürütmeyi tercih etmekte ve sırf kayda girmesin diye birçok kritik konuda yabancı ülkelerin diplomatları ilk muhatap olmamaktadır. Bu çerçevede ABD Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bir çalışma grubunun oluşturulduğu ve "Diplomasi ve diplomat nedir?" sorusunun yeniden sorulduğu ve bu şekilde kurumsal bir yapılanma için çalışıldığı da dikkate alındığında; Türkiye'nin yeni dönemde dış politikayı kurumsal, uygulama ve oluşum anlamında yeniden yapılandırması bir gerekliliktir. Bunların eksik yapıldığı bir Türkiye, bir dönüşümün kurumsallaştığı yeni Türkiye değildir. Böylesi bir durumda bürokratik tahakkümün tekrardan kendisini sağlamlaştırdığı bir sürece girilmesi muhtemeldir.

Tüm bunlar dikkate alındığında Türk dış politika yapımına yeni bir siyasal perspektif verme vakti gelmiştir. Bu yeni siyasal perspektif eğer kurumlar düzeyinde yeniden yapılanmayı sağlam bir zemine oturtabilirse önümüzdeki on yıllarda yeni Türk dış politikasının başarısını doğrudan belirleyecektir. Bu durum aynı şekilde Türkiye'nin uluslararası sistemde nasıl konumlandırmak istediğiyle alakalı de ipuçları verecektir.